

Nr 12.

Av herr **Bagge m. fl.**, om beredande av ökade möjligheter för arrendatorer att erhålla rösträtt vid val av ombud till vägstämman.

Genom den år 1934 beslutade nya väglagstiftningen hava bl. a. bestämmelserna om ordningen för utövandet av vägdistriktens beslutanderätt blivit grundligt omlagda. Enligt de hittills gällande bestämmelserna i 1891 års väglag har rösträtt vid vägstämman kunnat utövas direkt av de väghållningsskyldiga eller ombud för dem vid sidan av kommunvis valda ombud, och rösträtten har därvid beräknats efter vägfyrktal utan begränsning uppåt. Rösträtten för fastighet har ansetts tillkomma väghållningsskyldig ägare eller med ägare likställd innehavare. Enligt särskild bestämmelse i 52 § gamla väglagen kunde rösträtten för jordbruksfastighet av ägaren skriftligen överlåtas å arrendatorn för hela arrendetiden eller viss del därav, ej understigande ett år. Arrendatorn ägde utöva rösträtten så länge överlåtelsen gällde. Om överlåtelsen ägde arrendatorn få anteckning verkställd i vägfyrktalslängden, som enligt gamla lagen utgjorde röstlängd vid vägstämmorna.

I dessa regler har 1934 års lag om vägdistrikt gjort genomgripande ändringar. Vägdistriktets beslutanderätt skall väl fortfarande utövas å vägstämman, som bl. a. väljer vägstyrelse samt fastställer distriktets stat och utdebiteringskvoten för vägs-katten. Men i olikhet med den nuvarande blir den nya vägstämman en ren representantförsamling, sammansatt av valda ombud för de till distriktet hörande kommunerna. Kommunernas ombud, i regel ett ombud för varje påbörjat befolkningstal av 2.000, väljas å kommunalstämma. Ombud jämte suppleanter väljas för fyraårsperioder, räknat fr. o. m. 1 januari 1936. Valet skall ske under tiden 1 september—15 november året före valperioden och skedde första gången förliden höst. Rösträtt tillkommer en var kommunalt röstberättigad person, som enligt nästföregående årets taxeringslängder är skyldig att erlägga vägs-katt till distriktet. Rösträtt får dock icke utövas av den, som häftar för vägs-katt till distriktet, som förfallit till betalning under de tre sista kalenderåren. Varje röstberättigad person har en röst. Röstlängder upprättas kommunvis eller, om kommun är delad i valdistrikt, för varje sådant distrikt av härads-skrivaren. Längden avsändes före 1 juli till ordföranden i den vanliga valnämnden, och gälla bestämmelserna i lagen om val till riksdagen i tillämpliga delar beträffande granskning och fastställelse av denna vägröstlängd.

Man måste säga, att det personliga momentet givits mycket stark betoning vid utformandet av de nya bestämmelserna. Den graderade och uppåt obegränsade rösträtten har helt bortfallit och rösträtten vid vägstämman har anknutits till den allmänna kommunala rösträtten. Blott fysiska personer få alltså rösta

vid vägstämman. Rösträtten vid vägstämman har därmed blivit en, låt vara kvalificerad och av garantier omgärdad, allmänt medborgerlig rättighet, grundad på systemet med en-mansröster.

Det har under dessa förhållanden väckt uppmärksamhet inom intresserade kretsar, att vid de förliden höst för första gången enligt nya ordningen inom riket förrättade valen av ombud vid vägstämmor en betydande grupp medborgare, vilka i alldeles särskild grad äro genom sin verksamhet knutna vid jorden, i stor utsträckning blivit uteslagna från rösträtt. Denna grupp har varit arrendatorerna av jordbruksfastighet. De hava fallit på det i 9 § första stycket lagen om vägdistrikt upptagna villkoret för erhållande av rösträtt att vederbörande skall enligt nästföregående årets taxeringslängder hava varit skyldig erlägga vägskatt till distriktet. Ofta nog hava arrendatorerna på grund av ringa inkomst eller höga grund- och familjeavdrag vid taxeringen icke haft till kommunal inkomstskatt beskattningsbar inkomst. Och den vägskatt, som utgjorts efter fastighetens taxeringsvärde, har, på grund av den åberopade lagbestämmelsens avfattning, vid röstlängdernas upprättande i regel icke tillgodoräknats arrendator i nu berörda hänseende, ehuru han enligt allmänna arrendelagen har att svara för vägskatt för arrenderad fastighet. Han har nämligen icke "enligt nästföregående årets taxeringslängder" varit skyldig erlägga vägskatten. Ej ens i de ännu ganska talrika fall, då arrendator enligt övergångsbestämmelserna till kommunalskattelagen varit i fastighetstaxeringslängden uppförd såsom "skattskyldig brukare" av den av honom arrenderade fastigheten, har vägskattskyldighet i förhållande till sådan fastighets taxeringsvärde ansetts åligga honom. Ty denna "skattskyldighet" för arrendatorn avser blott fastighetsskatt, under det att vägskatt enligt 1891 års väglag icke räknats som fastighetsskatt enligt kommunalskattelagen. Jordägaren har visserligen enligt vanliga regler för utövandet av rösträtt vid kommunalstämma kunnat genom fullmakt överlåta sin rösträtt på arrendatorn i de fall, där denne enligt arrendekontrakt varit berättigad utöva rösträtten. Men arrendatorn har icke i dylika fall som hittills kunnat tilltvinga sig rösträtt, beroende på att någon motsvarighet till den ovan refererade särskilda bestämmelsen i 52 § gamla väglagen icke kunnat införas i den nya lagen om vägdistrikt. Detta har i sin tur berott på den nya rösträttens personliga karaktär. Om jordägaren nu överlåter sin rösträtt på arrendatorn, blir han nämligen själv alldeles utan, och om han har flera arrendatorer, kan han giva fullmakten blott åt en av dem. Samtidigt är att märka, att jordägaren kan ha rösträtt blott om han är fysisk person, bosatt inom vägdistriktet.

Det måste sägas, att dessa förhållanden icke äro tillfredsställande och att dessa konsekvenser för arrendatorernas del av den nya lagstiftningen knappast varit avsedda. Vid den här åsyftade konkurrensen mellan jordägaren och arrendatorn om rösträtten synes företrädet böra givas åt arrendatorn. Det är dock han, som brukar jorden och som enligt allmän lag är skyldig erlägga vägskatten därför. Jordägaren har visserligen efter den gamla ordningen haft

rösträtten enligt fyrktalslängden, men det nya systemet, som blott giver en röst åt varje röstberättigad och helt utesluter juridiska personer från rösträtt, har givit ökad tyngd åt arrendatorernas anspråk. Enbart den omständigheten, att varken jordägaren eller arrendatorerna kunna i nu berörda avseende få tillgodoräkna sig taxeringsvärdet för utarrenderad jord, som tillhör bolag, stiftelser, stat eller kommun, måste vara ägnad ingiva betänkligheter mot ifrågavarande detalj i den nya ordningen. Detsamma gäller de särskilt i mellersta och södra delen av landet talrika fall, då en mängd arrendatorer bruka stora komplex av jordagods, exempelvis fideikommissjord, som äro uppdelade i brukningsenheter.

Om det sålunda synes behöfligt och önskvärt, att en ändring genomföres till skyddande av arrendatorernas rösträtt, så synes frågan icke vara så alldeles lättlost. Den är ej heller alltför brådskande, så till vida att nya val av ombud vid vägstämman icke komma att förrättas förrän hösten 1939. Då kommer under alla omständigheter en grupp av arrendatorer att få tillgodoräkna sig den vägskatt, som belöper på den arrenderade fastighetens taxeringsvärde, nämligen de, som på grund av sagda övergångsbestämmelse i kommunalskattelagen antecknas i fastighetstaxeringslängderna som skattskyldiga brukare. Ty enär vägskatten i sin nya typ direkt anknytes till skattecronan, blir den nya vägskatten, i den mån den belöper å fastighet, att anse som "fastighetsskatt". Men dessa arrendatorer tillhöra en grupp, som naturenligen minskas år från år.

För tillgodoseende av den återstående stora gruppens intressen böra åtgärder i tid övervägas. Man skulle kunna tänka sig en sådan ordning, att en i mantalslängden såsom arrendator eller brukare angiven person städe tillgodoräknades den arrenderade fastighetens taxeringsvärde, därest icke jordägaren hos häradskrivaren styrkte, att jordägaren enligt avtal skulle svara för vägskatten. Sistnämnda fall komme säkerligen ej att bli så talrika att de vållade märkbart besvär, men det synes rimligt att i dylika fall taxeringsvärdet tillgodoräknas **jordägaren**, om han eljest kan vara röstberättigad. Särskild hänsyn måste jämväl tagas till förhållandena inom de delar av landet, som beröras av den s. k. norrländska arrendelagen, enligt vilken arrendator icke får åläggas skyldighet att svara för bl. a. vägskatt. Även måste man beakta inverkan av rätten till procentavdrag enligt 45 § kommunalskattelagen.

Till belysning av frågans omfattning må erinras, att enligt Sveriges officiella statistik antalet jordbruk (brukningsdelar med över två hektar åker), som år 1932 brukades av arrendatorer, var över 60,000, motsvarande 19,6 procent av hela antalet brukningsdelar av angivna storlek. Till arealen motsvarade dessa utarrenderade brukningsdelar sammanlagt 955,000 hektar eller 26,7 procent av arealen av samtliga brukningsdelar av angivna minimistorlek. I ett par län, nämligen Södermanlands och Östergötlands, äro arrendatorerna till antalet i det allra närmaste hälften av alla jordbrukare, och i Stockholms och Uppsala län äro de betydligt fler än tredjedelen. I dessa fyra län brukade arrendatorer cirka 45 procent av all jordbruksjord. I flera andra län söder om

Dalälven, bland dem Malmöhus' och Skaraborgs, äro arrendatorerna till antalet omkring fjärdedelen av hela jordbrukarklassen, och i Malmöhus län bruka arrendatorer 37 procent av jorden. I Norrlandslänen är däremot deras antal förhållandevis ringa.

På grund av vad vi anfört få vi sålunda föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om sådan ändring av den i 9 § första stycket gällande lag om vägdistrikt upptagna kvalifikationsbestämmelsen, att på sätt här ovan utvecklats arrendator, som är skyldig svara för vägs katt, må erhålla rösträtt vid val av ombud till vägstämman, samt för riksdagen framlägga förslag härom.

Stockholm den 13 januari 1936.

Gösta Bagge.

Fritiof Gustafson.

Th. Borell.

J. B. Johansson.

Johan Nilsson
i Kristianstad.

M. Svensson.

Gustaf Vclander.

Axel Nylander.
